

שיחת ערב- דמות הרוצח

אפשרות לעיבוד הסיור באושוויץ-בירקנאו

מטרות:

- עיבוד הסיור באושוויץ בירקנאו
- לשוחח על מי היו הנאצים- 'מפלצות' או 'אנשים רגילים'.
- להבין מה גורם לאדם רגיל להפוך לרוצח בסיטואציה חברתית מסוימת.

מהלך:

1. מבקשים מכמה מהחניכים להעלות שאלות מרכזיות שעלו להם מהסיור באושוויץ
2. הפעולה הזאת תעסוק בדמות הרוצח ובשאלה האם הרוצחים הנאצים היו מפלצות או אנשים רגילים. **קוראים את הראיון עם אייכמן (נספח א)**

רקע על אייכמן:

אדולף אייכמן היה ראש המחלקה היהודית במשרד הראשי לבטחון הרייך. אייכמן השתתף בדיוני ועידת ואנזה שבה סוכמו פרטי הביצוע בפועל של הפתרון הסופי והתמנה לאחראי על הובלת יהודי אירופה לאתרי ההשמדה. הוא היה אחראי על כל משלוחי הרכבות, האקציות ומועדי שילוח מרחבי אירופה אל מחנות הריכוז וההשמדה. בהונגריה ניהל בעצמו את השילוח ובזמן קצר שילח מהונגריה כמעט חצי מליון איש למחנות השמדה. בסוף המלחמה ברח אייכמן עם משפחתו לארגנטינה. הוא חי שם בשם בדוי עד 1960, אז נלכד ע"י המוסד בפעולה מתוכננת והובא בחשאי לישראל. בארץ נערך לו משפט והוא הוצא להורג.

הראיון עם אייכמן נערך בארגנטינה ב-1955, ע"י וילהלם זאסן, עיתונאי הולנדי ממוצא גרמני שנידון למוות לאחר המלחמה בעוון שיתוף פעולה עם הנאצים וברח לארגנטינה. המראיין תומך באייכמן והוא מדבר בחופשיות בלי צורך להתגונן או להתנצל.

דיון:

- כיצד אייכמן מתייחס אל תפקידו?
- אילו דברים היו חשובים לו בביצוע עבודתו?
- איך אפשר להסביר את הסתירות בדבריו- הפעולות שהוא עושה להשמדת העם היהודי אל מול המוסר הגרמני, הסדר והשאיפה למצוינות?
- מה מוביל אדם לחשוב ולהתנהג כך?

3. קוראים קטע מ"אנשים רגילים" / כריסטופר בראונינג (נספח ב)

הספר "אנשים רגילים" מתאר כיצד יחידת מילואים גרמנית, יחידה 101, שהוצבה בפולין ב-1942, הפכה לחבורה של רוצחים. משימת ההרג הראשונה של הגדוד היתה ביולי 1942, בכפר יוזפוב שבמחוז לובלין. לפני ביצוע המשימה, הציע מפקד הגדוד לחייליו להשתחרר ממנה ללא עונש. הוא פנה בעיקר לבעלי המשפחות. בודדים ביקשו להשתחרר מהמשימה. גדוד 101 הפך לחלק יעיל מתוך מכונת ההריגה של גרמניה.

דיון:

- מה יכול לגרום לאנשים לקחת חלק במעשים כאלו, למרות שניתנה בידם הבחירה לא לבצע אותם?
- האם אכן מדובר באנשים רגילים?
- מה אנחנו יכולים/ צריכים ללמוד מכך על האדם ועל החברה?
- מה יכול לתת לאדם את הכלים לבחור אחרת?

נספח א

"לא היינו סאדיסטים, קיבלנו פקודות וביצענו אותן בדייקנות פרוסית"

ראיון עם אדולף אייכמן, ארגנטינה 1955

איני מתחרט על מאומה לא אשפיל את עצמי ולא אתחרט בשום צורה. למעשה, הייתי רק בורג קטן במכונה שביצעה את ההוראות והצווים של הרייך הגרמני. אינני רוצח, אף לא רוצח המונים. אני אדם ממוצע. לא הייתי "צורך היהודים", ולא הייתי אחראי לכל מה שנעשה להם. אבל אני מודה באופן חופשי בהשתתפותי בחיסול הפיזי של היהודים. אחרי הכל, אני הוא זה שהוביל אותם למחנות, ואילו הם לא היו מובלים לשם הם לא היו נמסרים בידי השוחט. אבל על מה עלי "להתוודות"? ביצעתי פקודות שניתנו לי. היכן היינו נמצאים, אילו כל אחד היה חושב על הדברים באופן מלא באותם ימים? את זה אפשר לעשות היום, בצבא הגרמני "החדש".

אצלנו פקודה הייתה פקודה. אילו הייתי מחבל בפקודת ה"פיהרר", לא רק שהייתי נבל אלא פשוט חזיר מנוול.

במשך אותן שנים ראיתי את הבעיה היהודית ככזו שיש לפתור אותה בצורה פוליטית. חברי באס-אס ואני תעבנו את האמצעים הגסים של שריפת בתי כנסת, שדידת חנויות יהודיות והתעללות ביהודים ברחובות. לא רצינו אלימות ואחד הקצינים שלי אף גורש מהאס-אס משום שהרביץ לארבעה יהודים שהיו כלואים במרתף שלנו.

אני מעולם לא הייתי אנטישמי. התנגדותי ליהודים הייתה פוליטית ונבעה מכך שהם שדדו את נשימת החיים מאיתנו.

גירוש יהודי הונגריה

הגעתי לבודפשט במרץ 1944, הפקודה שלי הייתה לגרש את כל היהודים מהונגריה בזמן הקצר ביותר האפשרי.

אחרי שנים בהן עבדתי מאחורי שולחן הכתיבה, מצאתי את עצמי בשדה ממש. הייתי נחוש בהחלטת להוכיח שאפשר לבצע עבודה בצורה מושלמת, כאשר המפקד עומד מאחוריה במאה אחוזים. רציתי שמבצע גירוש היהודים מהונגריה במהירות הבזק יהווה דוגמא למבצעים דומים בעתיד.

אחת מהפקודות הבסיסיות שניתנו לאנשים שלי בהונגריה הייתה להימנע מהתעללות מיותרת. היו מקרים בהם זועזעו אנשי מחוסר האנושיות של השוטרים ההונגרים. אחד מאנשי דיווח לי כי הז'נדרמים ההונגרים דוחפים את היהודים לקרונות כמו פרות הנדחפות לבית מטבחים.

לפעמים אפילו החיילים שלנו התנהגו בגסות. פעם ראיתי חייל גרמני מכה יהודי זקן וחלש באלת גומי על ראשו. נזפתי בחייל, התלוננתי בפני מפקדו ודרשתי שייענש ויורד בדרגה. הימלר התנגד מאוד לדברים כאלה מפני שזה סאדיזם.

אנחנו התנהגנו בדייקנות פרוסית. למרות שנתקלנו בקשיים גדולים מאוד להשיג רכבות, היהודים תמיד הובלו בקרונות מכוסים, לא פתוחים, ובדרכים הקצרות והמהירות ביותר האפשריות. הרכבות לאושוויץ התגלגלו והביאו לשם לעיתים 10,000 "יחידות" (כלומר בני אדם) ליום. סגל המחנה נאלץ לעבוד יומם ולילה. הייתי ביחסים טובים מאוד עם מפקד המחנה הס, והוא לא הבין מדוע אינני מגלה התחשבות בו ובאנשיו. אבל מה יכולתי לעשות? אני הייתי מומחה בתחום המוגבל שלי והוא בשלו.

מתוך: "אנשים רגילים" // כריסטופר בראונינג, ע' 231-230

התנהגות של כל בן אנוש היא, כמובן, תופעה מורכבת מאוד, וההיסטוריון המנסה "להסביר" אותה חוטא ביהירות מסוימת. כאשר מדובר בכ-500 איש, כל נסיון להסבר כללי על התנהגותם הקולקטיבית הוא מסוכן אפילו יותר. מה אנו יכולים להסיק, אם כן? מעל לכל, הסיפור של גדוד מילואים 101 של משטרת הסדר גורם לאי נוחות רבה. הסיפור הזה על אנשים רגילים אינו סיפור על כל האנשים. שוטרי המילואים ניצבו בפני אפשרויות בחירה, ורובם ביצעו מעשים איומים. אבל אלה שהרגו לא יכולים לקבל מחילה בגלל הדעה שבאותו מצב כל אחד היה נוהג כפי שנהגו, הואיל ואפילו מביניהם היו אחדים שסירבו להרוג ואחרים שהפסיקו להרוג. אחריות אנושית היא, בסופו של דבר, עניין אישי.

עם זאת, להתנהגות הקולקטיבית של אנשי גדוד 101 יש השלכות מטרידות מאד. חברות רבות סובלות ממסורות של גזענות ולכודות תחת מצור של מנטליות-מלחמה או של איום מלחמה. בכל מקום מתנה החברה את בני האדם לכבד סמכות ולהתיירא מפניה, אחרת היא באמת לא תוכל לתפקד. בני אדם בכל מקום מחפשים קידום בקריירה. בכל חברה מודרנית, מורכבות החיים-ותהליכי הביורוקרטיזציה וההתמחות הנובעים ממנה- מחלישים את תחושת האחריות האישית של אלה המיישמים את המדיניות הרשמית. בתוך כמעט כל קולקטיב חברתי, החברה מפעילה לחץ אדיר על התנהגות החברים בה וקובעת נורמות מוסריות. אם אנשי גדוד מילואים 101 של משטרת הסדר יכלו להפוך לרוצחים בנסיבות כאלו, איזו קבוצת אנשים לא היתה הופכת לכזאת?